

„Sme na spoločnej lodi“

Rozvoj priemyselnej výroby, ktorý je odozvou na stále narastajúce požiadavky spoločenskej spotreby, sprevádzaný používaním neprestajne zdokonaľovaných technológií, prináša so sebou okrem nepochybných pozitív (uspokojovanie uvedených spoločenských potrieb, ekonomický a sociálny rast) aj viaceré negatíva. Priemyselná výroba okrem znižovania zásob prírodných zdrojov surovín a energií svojimi vplyvmi zasahuje do kvalitatívneho stavu jednotlivých zložiek životného prostredia. Industriálna spoločnosť musí v zmysle princípov trvalo udržateľného rozvoja tieto negatívne vplyvy účinne a podľa možností aj v predstihu riešiť, ak nechce dopustiť, aby vplyvy na životné prostredie dosiahli takú mieru, ktorá neumožní nápravu do stavu, s ktorým sa samotná príroda dokáže vyrovnáť sama. Hrozba ekologických katastrof, globálneho otepľovania či následkov zväčšovania ozónovej diery však napovedá, že hranica narušenia rovnovážnych stavov v prírode je veľmi krehká a jej prekročenie môže mať nedozerné následky.

Je preto nevyhnutné, aby priemysel vplyvy svojich činností riešil. Vo vyspelom svete, kde štát a podnikateľské subjekty poznajú a rešpektujú hodnoty životného prostredia, by mala existovať vyváženosť ekonomických a environmentálnych prístupov, ich zladenie a akceptácia. Účinné uplatňovanie environmentálnej politiky vytýčenej štátom v zhode s priemyslom podľa princípov trvalo udržateľného rozvoja, by malo byť postavené na troch pilieroch (legislatíva, ekonomické nástroje, dobrovoľné nástroje), využívaných spoločne vo vzájomnej väzbe.

Ako je všeobecne známe, vstup Slovenska do Európskej únie bol sprevádzaný aj v oblasti environmentálneho práva veľmi významnými zmenami. V predvstupovom období to znamenalo prijatie viacerých celkom nových právnych predpisov alebo novelizáciu už platnej legislatívy. Dôvodom pre tento proces bola okrem obligátnej požiadavky EÚ na zlepšovanie stavu životného prostredia aj snaha vytvoriť v zjednotenej Európe zodpovedajúce právne prostredie, vytvárajúce predpoklady pre rovnaké možnosti podnikania

a hospodársku súťaž. Nemožno pripustiť, aby priemyselná výroba a obchod prosperovali v prostredí ovplyvňovanom „ekodampingom“, keď jeden subjekt na úkor druhého získa neoprávnené ekonomické zvýhodnenie tým, že nerieši svoje vplyvy na životné prostredie.

MŽP SR pri transpozícii európskeho environmentálneho práva do národného právneho poriadku účinne spolupracovalo s podnikovou sférou. Poznatky Asociácie priemyselnej ekológie na Slovensku (ASPEK) ukázali, že ak podniková sféra prejaví záujem o spoluprácu na pripravovanom právnom predpise, gestorský rezort to uvíta. Vo viacerých prípadoch v priebehu jednotlivých fáz prípravy právneho predpisu priemysel šancu podieľať sa na tomto procese využil predkladáním námetov a konkrétnych návrhov. Nemožno povedať, že to boli celkom idylické stretnutia, ale vo väčšine prípadov išlo o skutočný záujem obojstranne hľadať prijateľné riešenia na dosiahnutie environmentálneho zámeru a akceptovateľnosti pre podnikovú sféru. Možnosť na dosiahnutie prijateľných riešení je viac, počínajúc rokováním na MŽP SR s odborným útvarom, ktorý je spracovateľom návrhu právneho predpisu, alebo s vrcholovými predstaviteľmi MŽP SR, až po vstup do procesu schvaľovania v NR SR.

Príkladom obojstranného záujmu MŽP SR a priemyslu riešiť rozdielne názory na legislatívny postup je pripravovaný návrh zákona o environmentálnych záťažiach. Pôvodne pripravený návrh zákona z júla 2004 bol na podnet ASPEK-u prepracovaný. Napriek uskutočneným viacerým významným zmenám, ktorými sa akceptovali pripomienky podnikovej sféry, sa ukázalo, že návrh zákona predložený v decembri 2004 na medzirezortné pripomienkové konanie zavádza také mechanizmy, ktoré pre svoju finančnú náročnosť môžu ohroziť existenciu niektorých subjektov. Naviac v situácii, keď implementáciou Rámcovej smernice EÚ o vode má slovenská legislatíva v zákone o vodách zakotvené mechanizmy dostatočne účinné na riešenie tohto závažného environmentálneho problému. Pritom treba zdôrazniť, že priemyslu nejde o negovanie riešenia problému environmentálnych záťaží, ale o prijatie takého modelu, ktorý s prihliadnutím na ekonomické možnosti tak štátu, ako aj podnikovej sféry bude priechnodný. Preto bol v marci 2005 ministrom životného prostredia doručení návrh pozastaviť ďalší legislatívny proces na tejto verzii návrhu zákona. V súčasnosti sa ďalším postupom zaoberá odborná skupina zložená zo zástupcov rezortu životného prostredia a priemyslu.

V podmienkach SR sú ekonomické nástroje stále nedocenenými a odborne nedostatočne zvládnutými. Tie na rozdiel od striktnej legislatívy postavenej na povoľovaní a zákazoch, ukladaní povinností, určovaní limitných hodnôt a pod. sú síce štátom kontrolovaným nástrojom, ich pôsobenie by však malo byť mäkkšie a flexibilnejšie. Pre podnikovú sféru by mali prinášať možnosť voliť pri rovnakom environmentálnom význame také riešenia, ktoré sú v danom prípade najvhodnejšie. V súčasnej situácii sme však svedkami skôr kontraproduktívneho pôsobenia ekonomiky (cenová nevýhodnosť používania recyklovaného papiera, vodou riediteľných náterových hmôt, využívania „zelenéj“ energie a pod.). V tejto situácii je snád' namieste si položiť otázku, prečo tak málo výrobkov na našom trhu nesie označe-

nie Environmentálne vhodný výrobok. Zdá sa, že obrat v tomto smere môže priniesť až nová generácia ekonómov, schopných rozmyšľať aj v environmentálnom rozmere.

Tretím pilierom z naznačenej schémy nástrojov sú dobrovoľné iniciatívy podnikovej sféry. Sú výsledkom nezvratného presvedčenia o potrebe riešenia environmentálnych vplyvov priemyselnej výroby a iných činností a o nevyhnutnosti vytvárať pri ekonomických aktivitách také podmienky, aby tieto vplyvy neprekročili mieru narušujúcu rovnovážne stavy v prírode. Jedným z prvých dobrovoľných nástrojov, ktorý sa v podnikovej sfére začal používať, sú systémy environmentálneho manažérstva. Ich zavádzanie v posledných rokoch sa rozšírilo priam explozívnu rýchlosťou. V súčasnosti je už známa celá škála ďalších nástrojov dobrovoľného charakteru, napr.: hodnotenie životného cyklu výrobkov (LCA), environmentálne označovanie výrobkov (ekolabelling), environmentálny reporting, zodpovedná starostlivosť (Responsible Care), environmentálne účtovníctvo. Majú však aj nezanedbateľný pozitívny význam v samotnom riadení podniku, dopadoch na ekonomiku výroby, vytváranie dobrého mena a pod. Nemali by však byť zneužívané v konkurenčnom boji medzi jednotlivými výrobcami a na samoučelne rozvíjanie biznisu firiem zaoberajúcich sa zavádzaním týchto nástrojov.

Exkurz do možností využívania nástrojov, na ktorých sú postavené uvedené piliere, neznamená pokus o ich preferenciu, poľahke potláčanie významu niektorého z nich. Už z ich charakteru je zrejmé, a história využívania prakticky iba legislatívnych nástrojov to potvrdzuje, že ich samostatným použitím by sa ťažko dosiahol očakávaný prínos zlepšenia stavu životného prostredia. Som presvedčený, že ten sa dá dosiahnuť iba vzájomnou symbiózou a prepojením účinkov. Znamená to v nevyhnutne potrebnej miere regulovať správanie podnikovej sféry pôsobením legislatívy s použitím administratívnych metód, motivovať podnikovú sféru ekonomickými nástrojmi, vytvárajúcimi vhodné mantinely a rámce pre požadované riešenia a vytvoriť podmienky pre využívanie dobrovoľných iniciatív podnikovej sféry, zameraných na riešenie jej environmentálnych vplyvov s osobitným akcentom na akceptáciu výsledkov týchto iniciatív štátnou správou.

Nepredpokladám, že v zásadných pohľadoch na uvedenú problematiku sa podniková sféra odlišuje od postojov uplatňovaných rezortom, v ktorého gescii je starostlivosť o životné prostredie. V takomto prípade môžeme konštatovať, že „sme na spoločnej lodi“. Jej cieľom je uspokojovanie materiálnych potrieb spoločnosti uskutočňované pri minimalizácii dopadov na životné prostredie. V mene ASPEK-u môžem prehlásiť, že toto združenie podnikovej sféry bude svoju činnosť aj naďalej orientovať na dosiahnutie tohto cieľa.

Ing. Ľuboš Lopatka
prezident Asociácie priemyselnej ekológie na Slovensku